

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В. М. КОРЕЦЬКОГО
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
ІМ. В.М. КОРЕЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

І.О. Кресіна, Є. В. Перегуда

**ПАРЛАМЕНТСЬКІ
ВИБОРИ в Україні:
правові і політичні проблеми**

Київ
2003

УДК 324;347.8
ББК Х 620.5 (Укр)
К79

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту держави і права
ім. В.М.Корецького НАН України
(протокол № 2 від 28 січня 2003 р.)*

Рецензенти:

В.С. Журавський, доктор юридичних наук, доктор політичних наук,
професор, Державний секретар Міністерства освіти і науки України;
М.І. Ставнійчук, кандидат юридичних наук, Заслужений юрист
України, член Центральної виборчої комісії

Кресіна І.О., Перегуда Є.В.

Парламентські вибори в Україні: правові і політичні проблеми: Монографія. — К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2003. - 368 с.

ISBN 966-02-2771-X

Аналізуються основні тенденції, особливості, чинники парламентських виборів в Україні. Показано еволюцію виборчого законодавства у 90-і роки ХХ ст. та на початку ХХІ ст. Всебічно охарактеризована участь політичних партій у передвиборчих кампаніях. Розкрито проблеми і перспективи здійснення політичної реформи в Україні.

Для всіх, хто цікавиться проблемами політичного життя.

ББК Х 620.5 (Укр)

ISBN 966-02-2771-X

© Кресіна І.О.,
Перегуда Є.В., 2003

Вдруге, після 1991 року, Україна у своїй новітній історії підійшла до радикального рубежу розвитку своєї державності. Як і в період проголошення незалежності, стає дедалі зрозумілішим, що подальший суспільний прогрес істотно гальмуватиметься нерезформованістю інститутів політичної влади. Саме це керувало главою держави, коли він наприкінці серпня 2002 р. проголосив необхідність радикального прискорення політичної реформи. Проблема була поставлена у площину трансформації форми правління, переходу до такого режиму, за якого політична вага демократично обраного парламенту, політичних партій збільшуватиметься, зумовлюючи вектор розвитку всієї політичної системи. Про те, що така проблема існувала, свідчила постановка відповідних програмних цілей більшістю організованих політичних сил України, існування протягом 2000 р. та частково 2001 р. парламентської більшості, попри всі недоліки цього процесу. Відтак виступ Президента остаточно засвідчив, що в Україні є політична воля до проведення реформи.

Проте однієї політичної волі для цього замало. Потрібна сукупність, критична маса інших чинників, які б зробили реформу не лише необхідною, а й неминучою. Зокрема, її проведення неможливе без консенсусу як організованих політичних сил, так і більшості громадян, які б розуміли сенс реформи, її реальну користь як для себе, так і для країни в цілому. Тобто необхідна відповідна громадська думка, яка не обмежувалася б лише думкою політичних лідерів.

Другим важливим чинником має стати детальна розробка цілей реформи, які виходять за межі основних ідей, висунутих у серпневому виступі Президента України, а також механізмів реформування. Це потребує ретельного наукового аналізу. Без нього державі знову загрожує процес перманентного перекроювання Конституції, який спостерігався у перші три-чотири роки державної незалежності.

Проте такий аналіз у численних наукових інститутах майже не здійснюється. Ті проекти законодавчих реформ, які до цього часу були презентовані громадській думці, охоплюють лише вузький зріз об'єкта реформування і не прогнозують наслідків. Часто подібні розробки виражають скоріше особисту думку їхніх авторів. Натомість сьогодні йдеться про необхідність усього наукового світу України та зацікавленого зарубіжжя підключитися до цього процесу, щоб вихідний результат представляв роботу сукупного інтелекту нації.

Реформа політичної системи невіддільна від реформи виборчого законодавства. Це підтверджується дослідженнями, зокрема, класиків

зарубіжної та вітчизняної політології, наприклад М.Дюверже. Автори д

аної книги ставили перед собою мету проаналізувати досвід проведення парламентських виборів в Україні 1994, 1998 та 2002 рр., їхні досягнення і недоліки, особливості участі у них політичних суб'єктів, громадян України. Без вивчення та використання цього досвіду розробка підходів до проблем реформування виборчого законодавства та політичної системи в цілому неможлива.

Не можна сказати, що в Україні відсутні праці з цієї проблематики. Видано вже десятки, а то й сотні книг і статей, які були присвячені досвіду виборів Президента, народних депутатів України, органів місцевого самоврядування. Багатий фактичний матеріал містився у двох виданнях Центральної виборчої комісії, які вийшли у 1998 та у 2002 р. Проте й сьогодні аналіз результатів виборів здійснюється майже повністю у вузькому зрізі результатів, отриманих тими чи іншими політичними партіями, їхніми блоками, окремими кандидатами. Практично відсутні наукові праці, в яких аналіз виборів проводився б не тільки комплексно, а й з виходом на концептуалізацію підходів до проведення політичної реформи.

Автори книги не ставили перед собою завдання розробити конкретні проекти законів про зміни, які слід було б внести до Основного Закону та законів України. Ми прагнули лише сформулювати й обґрунтувати власні підходи, якими, на нашу думку, слід керуватися у процесі наукового дослідження вказаних проблем, а також у ході розробки проектів законодавчих актів. Ми також намагалися показати ту різницю підходів, які існують як в організованому політикумі, так і у суспільстві в цілому, а отже, продемонструвати можливість та реальність альтернативних підходів.

У першому розділі йдеться про еволюцію у 1993 — 2002 рр. виборчого законодавства України, про роль у цих процесах Президента, Верховної Ради України, організованих політичних сил. Акцент зроблено не лише на зміні тих чи інших положень, які регламентували або регламентують виборчий процес, а й на політичній боротьбі, яка супроводжувала розробку та прийняття тих чи інших законодавчих актів.

Проблемам участі політичних партій України у парламентських виборах у незалежній Україні присвячено другий розділ. Ми намагалися проаналізувати як платформи, з якими партії та окремі депутати йшли на вибори, так і деякі інші особливості передвиборчої кампанії. Зокрема, це стосується певних елементів тактики політичних партій, їх взаємовідносин з владними структурами, засобами масової інформації, громадськими організаціями, ролі політичних іміджів, зокрема «провладної» та «опозиційної» структури, використання біполярних схем у передвиборчій кампанії. Зроблено спробу концептуалізації самодостатності політичних структур, моделей агітації серед електорату тощо. Важливим вважаємо також аналіз еволюції особливостей передвиборчих кампаній у взаємозв'язку з тенденціями соціально-економічного розвитку українського суспільства як наслідком реформ, що проводилися, а також з динамікою суспільної свідомості.

Автори у третьому розділі зробили спробу концептуалізації актуальних проблем реформування політичної системи України, які безпосередньо пов'язані з реформуванням виборчої системи. Сутність цього процесу — трансформування існуючої форми правління. Автори виклали власний погляд на доцільність законодавчого закріплення новацій у політичній системі, на співвідношення проблем юридичного стимулювання новацій, з одного боку, та закріплення у законодавчій сфері реальних змін у суспільстві — з іншого.

Ми також вважали за доцільне коротко викласти свій погляд на таку важливу проблему, як маніпулювання громадською думкою в процесі як підготовки політичних дій, так і пояснення тих чи інших їхніх результатів. Зокрема, це стосується питань реформування політичної системи. Аналіз, проведений нами, засвідчує, що твердження про «негромадянськість» більшості населення, якими політичні лідери та аналітики часто виправдовують свої дії, не відповідають дійсності. Громадяни України активно формують своє ставлення до політичного процесу. Проблема ж у цій сфері полягає насамперед у неспроможності політичних сил вибудувати ефективну комунікацію із значною частиною населення, нерозумінні потреб та запитів громадян.

Автори складають подяку всім науковим установам та окремим фахівцям, які допомагали у підготовці даного видання. Проблеми, які аналізуються у книзі, а також в цілому її текст активно обговорювалися у відділі правових проблем політології Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, на Вченій раді Інституту.

Цінні поради та консультації автори отримали в колективі кафедри політичних наук Київського національного університету будівництва і архітектури з боку її завідувача - дійсного члена Української Академії політичних наук, доктора історичних наук, професора В.Ф.Панібудьласки.

Завдячуємо також благодійному Фонду «Співдружність» та його президентові — доктору політичних наук, професору С.О.Телешуну, аналітикам Фонду Ю.В.Якименку, О.П.Соснюку, А.С. Бароніну за матеріали інформаційно-аналітичного щотижневика, які були надані авторам книги та значно допомогли при аналізі поставлених проблем.

У підготовці матеріалів для цієї книги, їх комп'ютерній обробці та макетуванні книги активну участь брали співробітники Інституту — кандидат політичних наук І.Ю.Вільчинська, О.В.Козлітіна, Т.Г. Керекеза, за що автори складають їм велику подяку.

Ми вважали б свою мету досягнутою, якби ця книга дійшла до широкого кола читачів — усіх небайдужих до долі демократії в Україні та викликала б у них зацікавленість, бажання спільно йти до вільного, гідного людини життя.

